

Planbureau voor de Leefomgeving

Scenario's voor milieu, natuur en ruimte gebruiken: presentatie

Ed Dammers, Susan van 't Klooster
(Savia) & Bert de Wit, 03 december 2017

Programma

- Inleiding
- Scenario's gaan gebruiken
- Toepassingsgebieden bepalen
- Werkvormen kiezen
- Rollen van scenarioproducenten bepalen

Inleiding

Scenariotraditie

- Nederland heeft een lange en rijke scenariotraditie
- Dit geldt zowel voor de private als de publieke sfeer
- PBL brengt geregeld scenario's uit voor milieu, natuur en ruimte
- Scenario's van PBL zijn gericht op (inter)nationaal niveau maar focussen ook op regionaal niveau

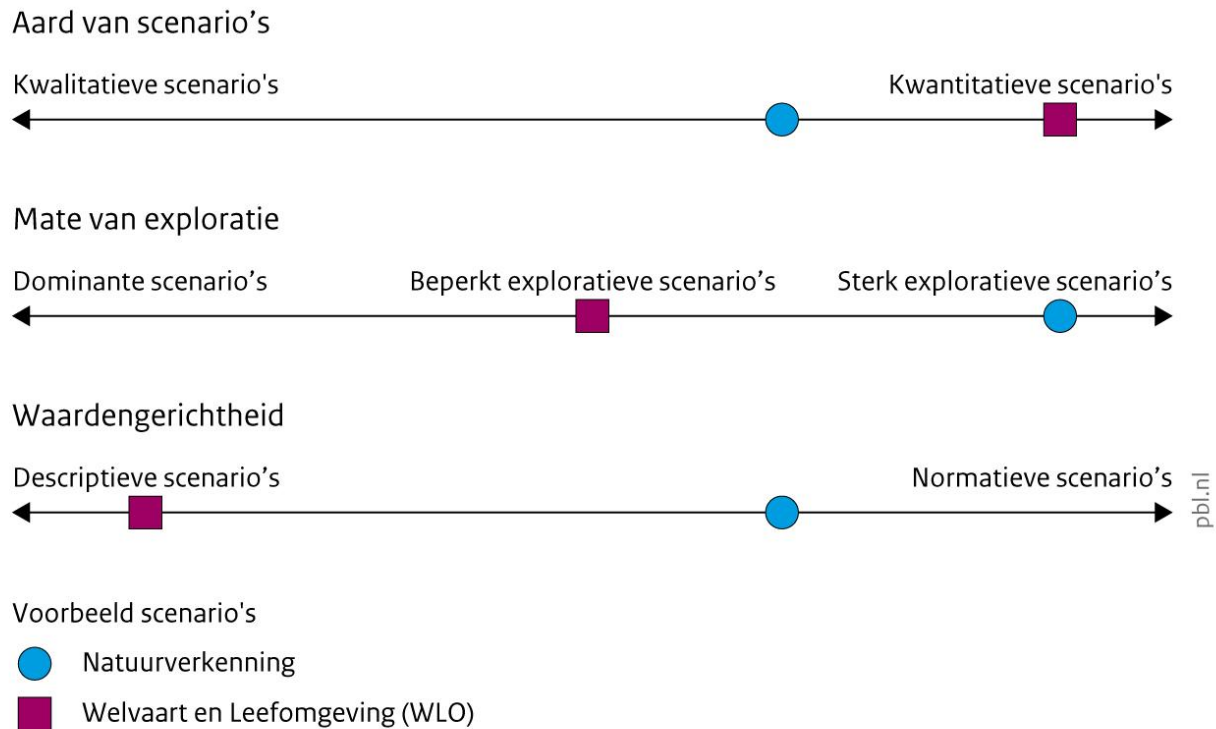
Definitie

Scenario's verkennen mogelijke toekomsten en de ontwikkelingen die daar naartoe kunnen leiden en/of wenselijke toekomsten en de ontwikkelingen die nodig zijn om die te bereiken

Soorten scenario's

Soorten scenario's naar aard, mate van exploratie en waardengerichtheid

Scenario's niet altijd gebruikt zoals bedoeld

- Veel beleidsmakers zijn bekend met scenario's en gebruiken ze ook
- Maar scenario's gebruiken is vaak ingewikkeld en ook irritant
- Soms worden alleen hoge groei scenario's gebruikt
- Een enkele keer wordt er maar één scenario gebruikt
- Ook sprake van strategisch gebruik

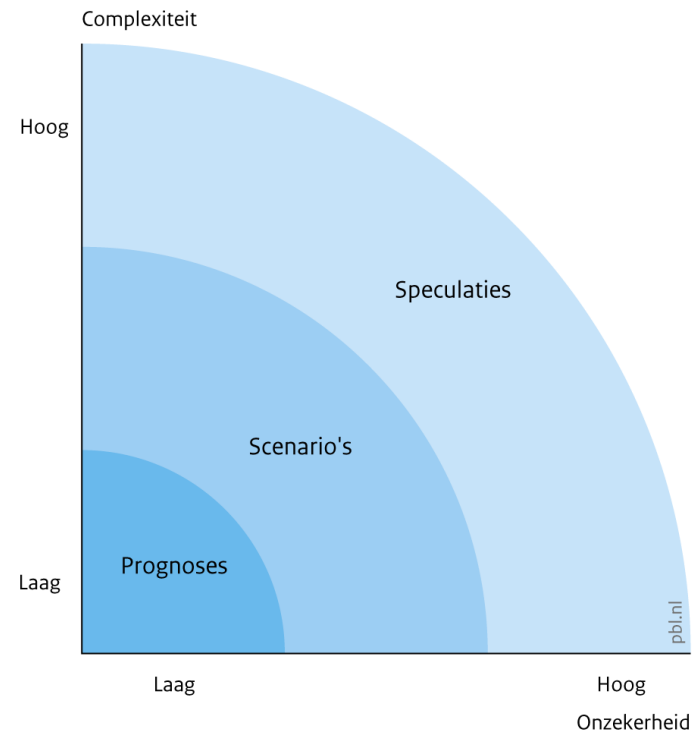

Scenario's gaan gebruiken

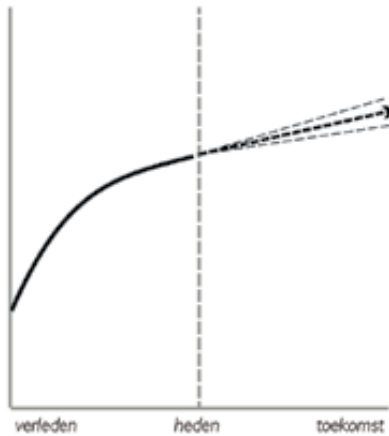
Al dan niet scenario's gebruiken

Onderscheid tussen prognoses, scenario's en speculaties

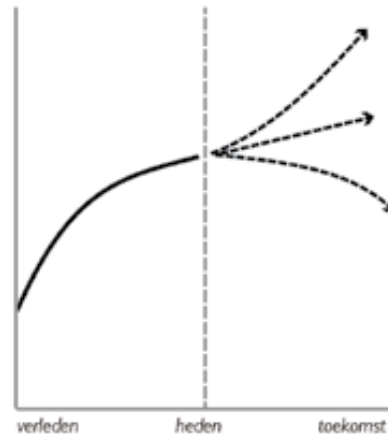

Bron: PBL

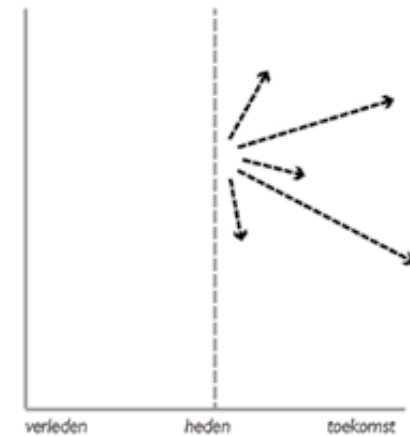
Al dan niet scenario's gebruiken

Prognose

Scenario's

Speculaties

Vraag

Dienen er scenario's te worden gebruikt of ligt een andere methode meer voor de hand?

Manieren van gebruik bepalen

Gebruik	Toelichting
Inzichtvorming	<ul style="list-style-type: none">• Uiteenlopende ontwikkelingen met hun relaties en hun effecten• Doorkruisende gebeurtenissen met hun effecten• Verschillende beleidsalternatieven met hun haalbaarheid en effectiviteit
Communicatie	<ul style="list-style-type: none">• Input voor strategische conversatie• Gemeenschappelijke referentiepunten• Open discussie over de toekomst
Commitment	<ul style="list-style-type: none">• Steun voor gewenst beleid• Inspireren tot inslaan van nieuwe weg

Gewenste kwaliteiten vaststellen

Kwaliteits- criteria	Toelichting
Relevantie	<ul style="list-style-type: none">• Scenario's behandelen dezelfde thematiek en vergelijkbare schaalniveaus en tijdshorizon(s)
Plausibiliteit	<ul style="list-style-type: none">• Scenario's zijn aannemelijk, logisch consistent en samenhangend en bevatten voldoende detail
Verbeeldings- kracht	<ul style="list-style-type: none">• Scenario's verkennen op een verrassende manier nieuwe mogelijke en/of wenselijke situaties
Legitimiteit	<ul style="list-style-type: none">• Scenario's doen recht aan verschillende perspectieven van actoren en zijn onder andere via stakeholder-participatie ontwikkeld

Bestaande of nieuwe scenario's gebruiken

Optie	Omstandigheden
Bestaande scenario's gebruiken	<ul style="list-style-type: none">• Er zijn recente scenario's die aan de gewenste kwaliteitscriteria voldoen
Scenario's actualiseren voor gebruik	<ul style="list-style-type: none">• Er zijn scenario's die door nieuwe ontwikkelingen of inzichten niet helemaal meer aan de kwaliteitscriteria voldoen
Nieuwe scenario's (laten) maken	<ul style="list-style-type: none">• Er zijn oudere scenario's die door belangrijke nieuwe ontwikkelingen of inzichten of verbeterde data en modellen zijn achterhaald

Gebruik van scenario's organiseren

- Gezamenlijke onderneming
- Informele dialogen organiseren
- Frequent en over langere tijd
- Onverwachte ontmoetingen
- Open en veilige sfeer

Vraag

Hoe dienen de scenario's te worden gebruikt?

Vraag

Wat zijn de gewenste kwaliteiten van de scenario's?

Vraag

Dienen er bestaande of nieuwe scenario's te worden gebruikt of bestaande scenario's te worden geactualiseerd?

Vraag

Hoe dient het gebruik van scenario's te worden georganiseerd?

Toepassingsgebieden bepalen

Toepassingsgebieden

Categorie	Toepassingsgebied
Strategieontwikkeling in algemene zin	<ul style="list-style-type: none">• Visievorming• Beleidsadvisering
Specifieke vormen van strategieontwikkeling	<ul style="list-style-type: none">• Transitiegovernance• Risicogovernance• Adaptief management
Ex ante evaluatie	<ul style="list-style-type: none">• Maatschappelijke kosten-batenanalyse• Milieueffectrapportage
Beleidsondersteuning	<ul style="list-style-type: none">• Onderzoeksprogrammering

Vraag

Voor welk toepassingsgebied(en) dienen de scenario's te worden gebruikt?

Visievorming

Activiteiten	Gebruik van scenario's	Benodigde kenmerken
Opgaven verkennen	<ul style="list-style-type: none">• Inzichten bieden in toekomstige ontwikkelingen en gebeurtenissen en opgaven voor gebied• Open en gestructureerde discussie over toekomstige opgaven stimuleren• Opgaven (hoger) op politieke of beleidsagenda krijgen	<ul style="list-style-type: none">• Descriptief en normatief• Sterk exploratief• Vooral kwalitatief
Visie ontwikkelen	<ul style="list-style-type: none">• Robuuste en flexibele visie ontwikkelen, die diverse betrokkenen inspireert en aan de uitvoering bindt	<ul style="list-style-type: none">• Integraal
Formele besluiten nemen	<ul style="list-style-type: none">• Inzichten bieden in toekomstige ontwikkelingen en gebeurtenissen en opgaven voor gebied• Aanknopingspunten om visie zo nodig te amenderen• Vergroten van aantal stemmen voor visie of juist voor alternatieve visie	<ul style="list-style-type: none">• Participatief

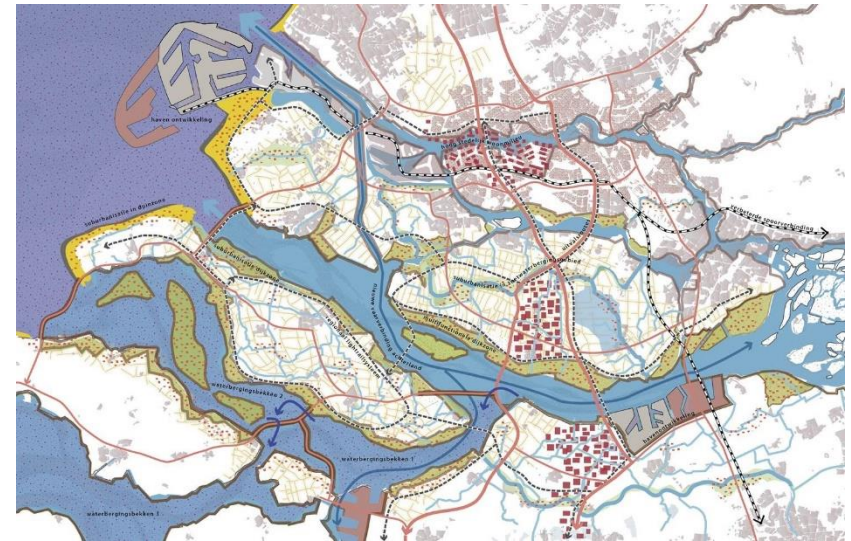
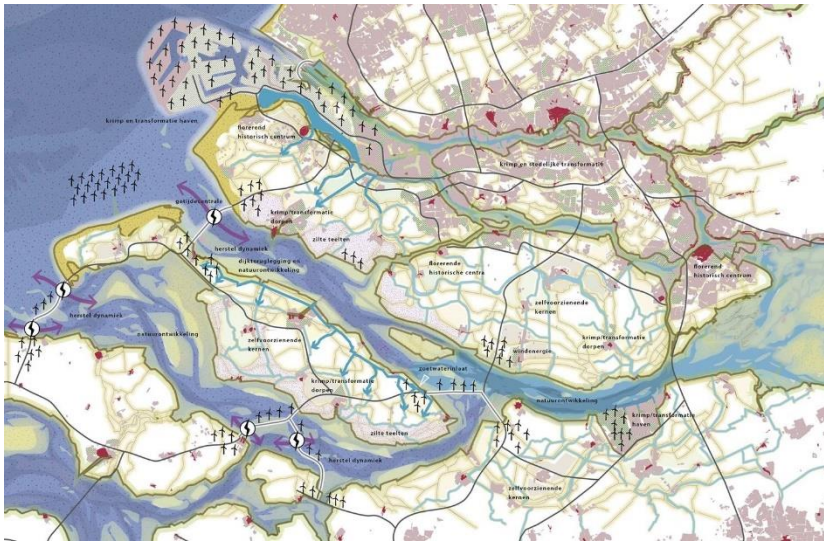
Visievorming

Strategie in elk scenario en bij afzonderlijke scenario's

Bron: PBL

Visievorming met descriptieve scenario's

Visievorming met normatieve scenario's

Assemblage nature area

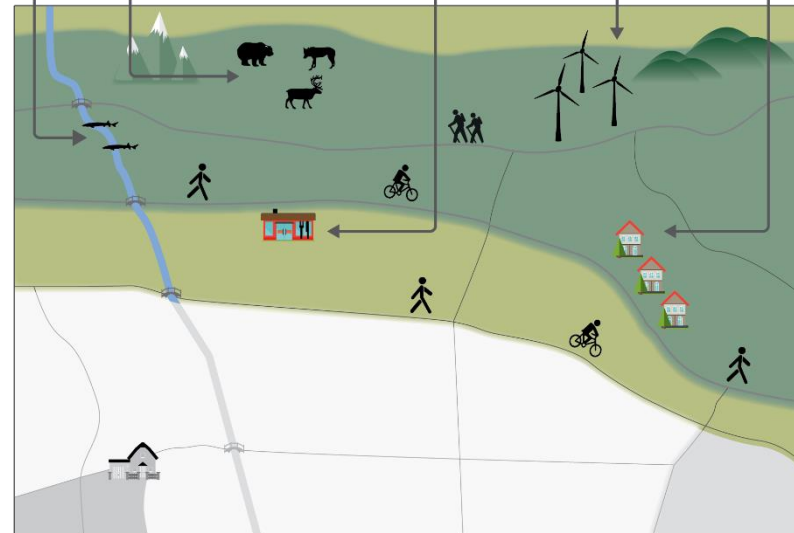
Allowing Nature to Find its Way

Strengthening Cultural Identity

Going with the Economic Flow

Source: PBL

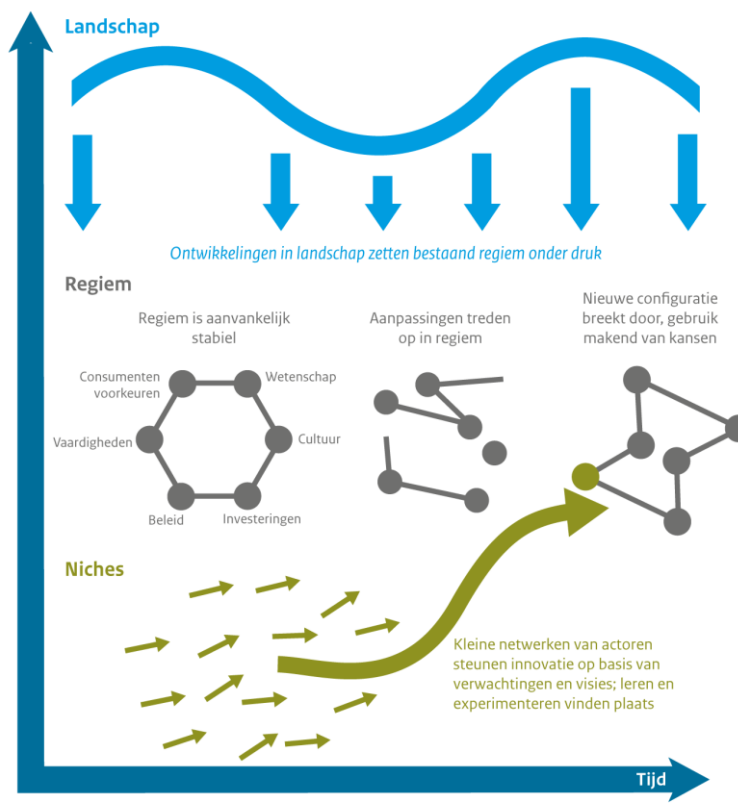

Beleidsadvisering

Activiteiten	Gebruik van scenario's	Benodigde kenmerken
Beleidsvraagstuk analyseren	<ul style="list-style-type: none">Inzicht in diverse definities en waarderingen van vraagstuk, in toekomstige verloop van vraagstuk en factoren en in onzekerheden	<ul style="list-style-type: none">Zowel descriptief als normatiefGematigd tot sterk exploratiefZowel kwalitatief als kwantitatiefIntegraal
Argumentaties verhelderen	<ul style="list-style-type: none">Overzicht van overwegingen voor vraagstuk en argumentaties voor toekomstig verloop van vraagstuk, factoren en onzekerheden	
Beleidsalternatieven analyseren	<ul style="list-style-type: none">Identificeren en uitwerken van beleidsalternatieven en bij toetsing ervan onder verschillende omstandigheden	
Afwegingen over beleidsalternatieven vormen	<ul style="list-style-type: none">Inschatten van draagvlak voor beleidsalternatieven en van effectiviteit onder verschillende omstandigheden	
Aandachtspunten of aanbevelingen formuleren	<ul style="list-style-type: none">Argumenten voor kracht bijzetten van aandachtspunten of aanbevelingen	
Advies presenteren	<ul style="list-style-type: none">Benoemen van onzekerheden rond aandachtspunten of aanbevelingen	

Transitiegovernance

Multi-level perspectief op transitie governance

Transitiegovernance

Activiteiten	Gebruik van scenario's	Benodigde kenmerken
Multi-actorproces organiseren	<ul style="list-style-type: none">• Helpen bestaande transitiearena te activeren of nieuwe te creëren	<ul style="list-style-type: none">• Sterk exploratief• Vooral normatief• Vooral kwalitatief• Diachronisch• Participatief
Probleempercepties formuleren	<ul style="list-style-type: none">• Inzicht geven in transitieopgaven en verschillende perspectieven hierop	
Langetermijnvisie ontwikkelen	<ul style="list-style-type: none">• Uiteenlopende transitierichtingen verkennen en innovatief denken stimuleren	
Transitiepaden verkennen	<ul style="list-style-type: none">• Overzicht geven van verschillende transitiepaden met bijbehorende stadia en maatregelen	

Risicogovernance

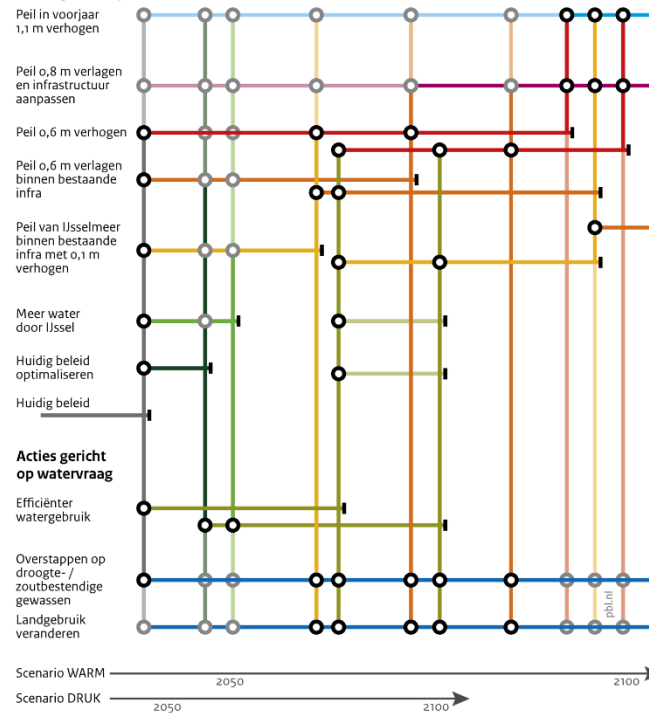
Activiteiten	Gebruik van scenario's	Benodigde kenmerken
Eerste beoordeling	<ul style="list-style-type: none">• Wijzen op toekomstige risico's en vroege signalen en helpen bij framen van risico's	<p>Afhankelijk van type risico:</p> <ul style="list-style-type: none">• Gematigd of sterk exploratief• Kwantitatief of kwalitatief• Descriptief of normatief• Participatief
Inschatting	<ul style="list-style-type: none">• In beeld brengen van mogelijke aard en omvang van risico's en van mogelijke voorwaarden en effecten	
Karakterisering en evaluatie	<ul style="list-style-type: none">• Helpen om vanuit verschillende perspectieven te beoordelen of risico's acceptabel of tolerabel zijn	
Management	<ul style="list-style-type: none">• Inspireren tot overwegen van breed scala aan opties om risico's te beperken	
Communicatie	<ul style="list-style-type: none">• Discussies over toekomstige risico's en waardering ervan structureren en vertrouwen vergroten	

Adaptief management

Voorbeeld adaptatiekaart zoetwatervoorziening

Acties gericht op wateraanbod

○ Overstapstation naar nieuwe actie — Adaptatiepad | Adaptatie-omslagpunt

Bron: Haasnoot 2013

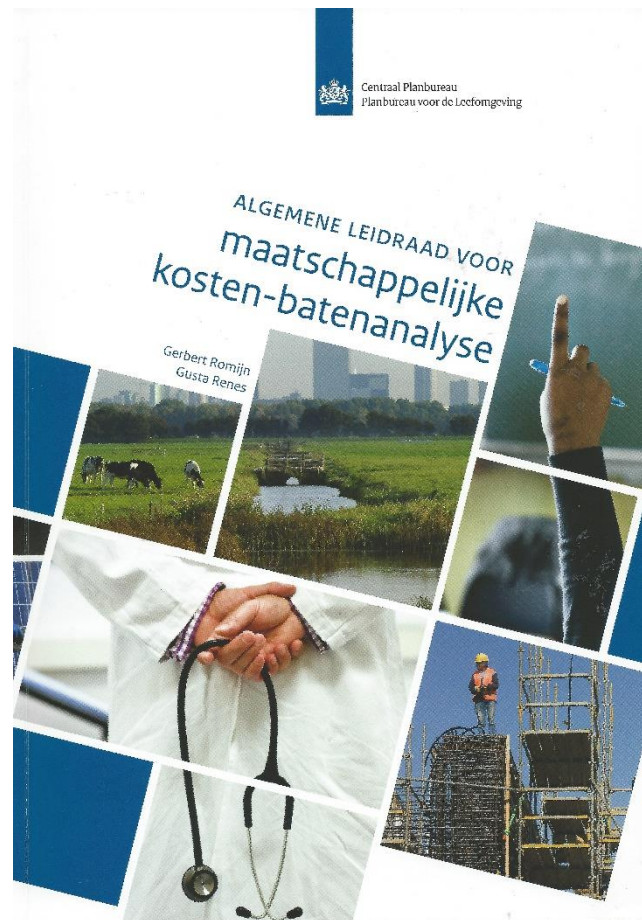

Adaptief management

Activiteiten	Gebruik van scenario's	Benodigde kenmerken
Besluitvormingscontext beschrijven	<ul style="list-style-type: none">Op samenhangende manier toekomstige verloop van autonome ontwikkelingen en onzekerheden verkennen	<ul style="list-style-type: none">• Descriptief• Beperkt exploratief• Vooral kwantitatief• Diachronisch
Adaptatieknipunten verkennen	<ul style="list-style-type: none">• Inzicht in toekomstig verloop van ontwikkelingen en relaties en invloed op bereiken van beleidsdoelen	
Adaptatie- en ontwikkelpaden exploreren	<ul style="list-style-type: none">• Inzicht in minimale en maximale uitstel van adaptatieknipunten bij aanvullende maatregelpakketten	
Adaptatie- en ontwikkelpaden beoordelen	<ul style="list-style-type: none">• Bepalen van scores van maatregelpakketten op criteria onder verschillende omstandigheden	
Adaptief plan ontwikkelen	<ul style="list-style-type: none">• Rekening houden met uiteenlopende omstandigheden om robuust en flexibel plan te ontwikkelen	
Ontwikkelingen monitoren	<ul style="list-style-type: none">• Aanwijzingen voor ontwikkelingen om te monitoren en voor drempel- en signaalwaarden en early warning-signalen	

Maatschappelijke kosten-batenanalyse

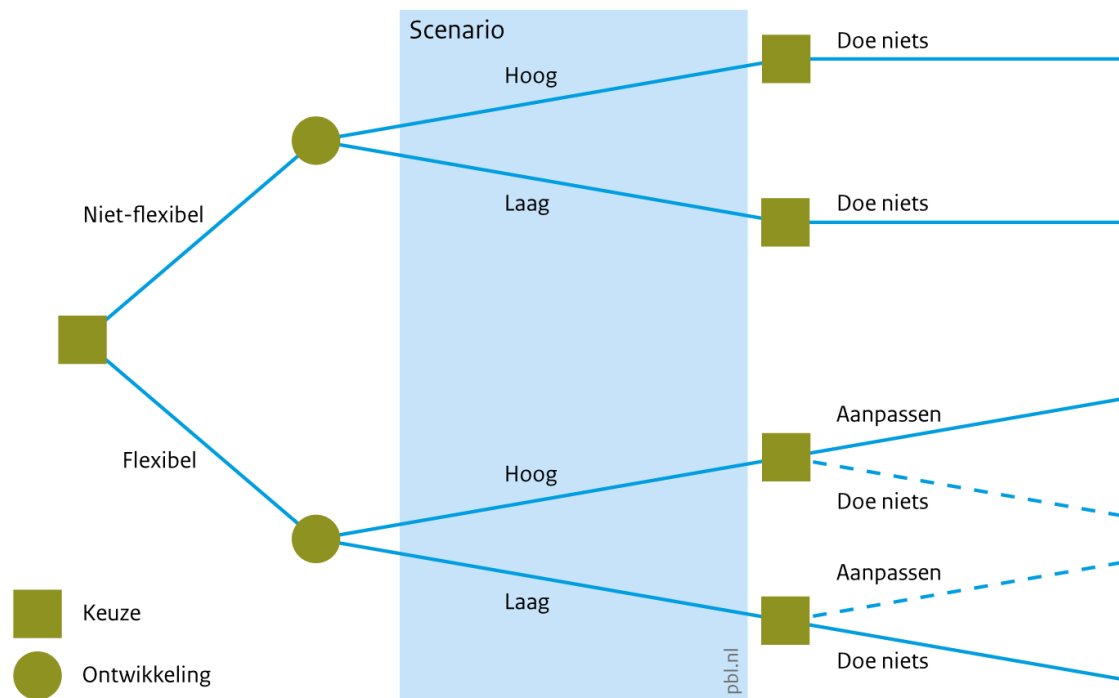
Maatschappelijke kosten-batenanalyse

Activiteiten	Gebruik van scenario's	Benodigde kenmerken
Probleemanalyse uitvoeren	<ul style="list-style-type: none">Inzicht bieden in toekomstige verloop van probleem (nulsituatie) en oorzaken	<ul style="list-style-type: none">Vooraf beschrijvendVooraf gematigd exploratiefVooraf kwantitatief
Nulalternatief vaststellen	<ul style="list-style-type: none">Inzicht bieden in toekomstige verloop van relevante markten en helpen bij bepalen van nulalternatief	
Beleidsalternatieven definiëren	<ul style="list-style-type: none">Helpen scala aan beleidsalternatieven te verbreden	
Varianten- en risicoanalyse uitvoeren	<ul style="list-style-type: none">Onzekerheden over effecten van maatregelen in beeld krijgen	

Reële opties

Voorbeeld beslisboom

Bron: Bos, Van der Pol & Zwaneveld 2016

Milieueffectrapportage

Activiteiten	Gebruik van scenario's	Benodigde kenmerken
Raadpleging over reikwijdte en detailniveau Indienen van zienswijzen Advies Commissie m.e.r. over reikwijdte en detailniveau Advies bevoegd gezag over reikwijdte en detailniveau	<ul style="list-style-type: none">• Inzicht in omvang van opgaven als plan of project niet wordt uitgevoerd• Stimuleren om breder scala aan alternatieven in het MER mee te nemen	<ul style="list-style-type: none">• Descriptief en normatief• Kwalitatief en kwantitatief• Beperkt tot sterk exploratief
Opstellen en openbaar maken van MER	<ul style="list-style-type: none">• Inzicht in veranderingen zonder voorgenomen activiteit of alternatieven, helpen bij ontwikkelen van alternatieven en bepalen van milieueffecten onder diverse omstandigheden	<ul style="list-style-type: none">• Participatief
Zienswijzen op MER indienen Toetsing juistheid en compleetheid van MER Vaststellen van plan / besluiten nemen	<ul style="list-style-type: none">• Helpen na te gaan of rekening is gehouden met diverse omstandigheden en alternatieven	

Onderzoeksprogrammering

Onderzoeks-programmering	Gebruik van scenario's	Benodigde kenmerken
Behoeften aan onderzoek opsporen	<ul style="list-style-type: none">• Inzicht in toekomstige onderzoeksthema's en hun maatschappelijke en beleidsmatige belang• Inzicht in toekomstige maatschappelijke en beleidsthema's, waarderingen ervan, ontwikkelingen en maatregelen die erop van invloed zijn en nieuwe kennisvragen	<ul style="list-style-type: none">• Sterk exploratief• Descriptief en normatief• Kwalitatief en kwantitatief• Participatief
Onderzoeksvraag en -aanbod confronteren	<ul style="list-style-type: none">• Inzichten helpen om inventarisatie van kennisaanbod door verschillende organisaties en disciplines te focussen en systematisch uit te voeren	
Onderzoek prioriteren	<ul style="list-style-type: none">• Inzichten helpen om belang van onderzoeksthema's te onderstrepen, stakeholderparticipatie bij prioritering te bevorderen en discussies te structureren	

Vraag

Voor welke activiteiten dienen de scenario's te worden gebruikt?

Vraag

Hoe dienen de scenario's bij de activiteiten te worden gebruikt?

Vraag

Wat zijn de benodigde kenmerken
van de scenario's?

Werkvormen kiezen

Werkvormen I

Werkvormen	Toepassingsgebieden	Mogelijkheden	Beperkingen
Bilaterale contacten	Alle toepassingsgebieden	Politiek gevoelige uitkomsten en specifieke zaken bespreken	Bereik van kleine groep gebruikers
Detachering	Vooraf bij visievorming, MKBA's en beleidsadviezen	Specifieke zaken intensief bespreken en bruggen bouwen	Vergt grote tijdsinspanning; bereik van een deel van een organisatie
Gebruikersgroep	Alle toepassingsgebieden	Kwaliteitseisen en gebruiksmogelijkheden bespreken	Bereik van beperkte groep gebruikers
Gebruiksatelier	Alle toepassingsgebieden	Oefenen met gebruik van scenario's: inzichtvorming, communicatie en commitment	Biedt globale resultaten en kan nodige investeringen vergen in werk, tijd en geld

Gebruiksatelier

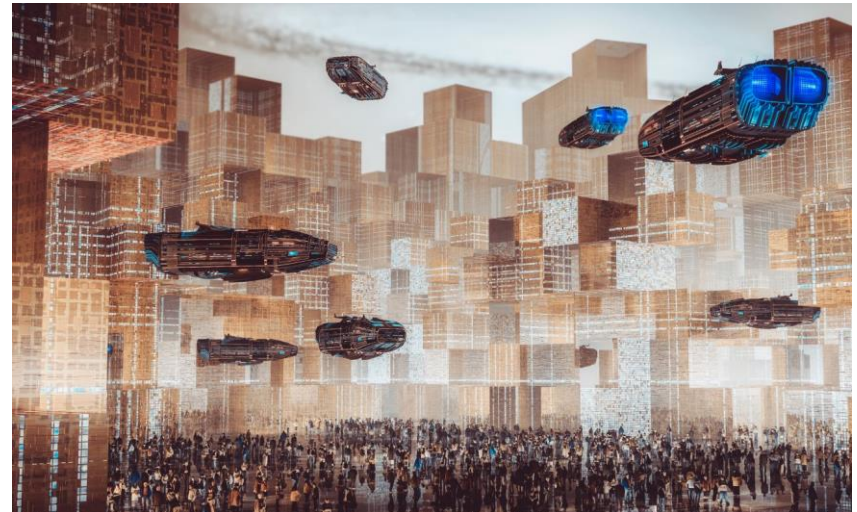

Werkvormen II

Werkvormen	Toepassingsgebieden	Mogelijkheden	Beperkingen
Serious game	Alle toepassingsgebieden	Intensief oefenen met gebruiken van scenario's: inzichtvorming, communicatie en commitment	Biedt globale resultaten en vergt grote investeringen in werk, tijd en geld
Film	Vooraf visievorming, transitiegovernance, beleidsadvisering en onderzoeksprogrammering	Groot publiek bereiken, zich in scenario's inleven en denkkaders oprekken	Kan nodige investeringen vergen in werk, tijd en geld
Toneel	Vooraf visievorming, transitiegovernance, beleidsadvisering en onderzoeksprogrammering	Zich in scenario's inleven en denkkaders oprekken	Kan nodige investeringen vergen in werk, tijd en geld
Tentoonstelling	Vooraf visievorming en transitiegovernance	Bereiken van groot publiek, zich in scenario's inleven en denkkaders oprekken	Kan nodige investeringen vergen in werk, tijd en geld

Serious game

Film

Tentoonstelling

Vraag

Welke werkvorm is of welke werkvormen zijn het meest geschikt?

Vraag

Hoe gaan de werkvormen met elkaar worden gecombineerd?

Rollen van scenario- producenten bepalen

Rollen

Rollen	Oriëntaties	Mogelijkheden	Beperkingen
Zuivere wetenschapper	Vakinhoudelijk	Betrouwbare en onafhankelijke expertinzichten	Aanbod van inzichten hoeft niet op vraag naar inzichten aan te sluiten
Scheidsrechter	Politiek neutraal	Aanbod aan inzichten is vraaggericht	Beperkt zich tot vraagstelling en beleidsopties van beleidsmakers
Pleitbezorger	Politiek voorop	Aanbevelingen kunnen politiek wenselijk geacht worden	Inzichten en aanbevelingen kunnen sterk gekleurd zijn
Bemiddelaar	Argumentatief	Aanbod aan inzichten is meer dan alleen vraaggericht	Beleidsmakers kunnen aanvullende opties onwenselijk vinden
Participatie-expert	Procesgericht	Bij participatie accepteren beleidsmakers inzichten eerder	Onafhankelijkheid van inzichten kan worden betwist

Rollen en toepassingsgebieden

Rollen	Toepassingsgebieden
Zuivere wetenschapper	Onderzoeksprogrammering (wetenschappelijke disciplines)
Scheidsrechter	Adaptief management Risicogovernance
Bemiddelaar	Visievorming Maatschappelijke kosten-batenanalyse Multi-criteria-analyse Milieueffectrapportage Beleidsadvisering
Pleitbezorger	Transitiegovernance
Participatie-expert	Onderzoekprogrammering (maatschappelijke thema's) Visievorming

Vraag

Welke rol(len) zou(den) de scenario-
producenten moeten spelen?

Vraag

Wat moet er gebeuren om de rollen goed te combineren?